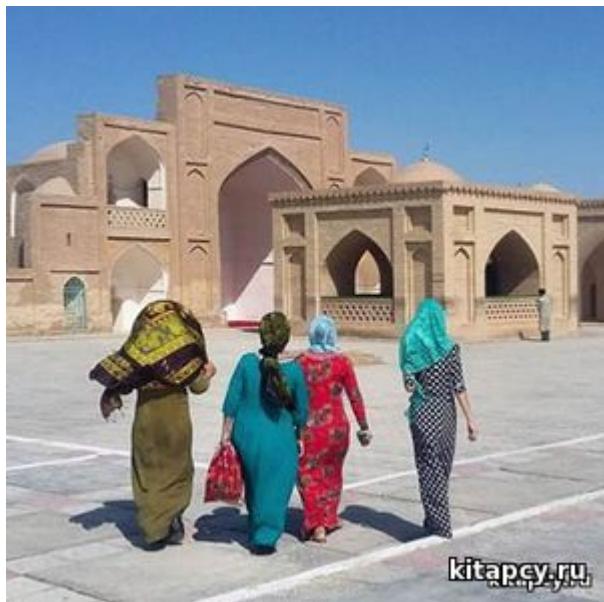

Nagyşbendilik we türkler

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika

написано kitapcy | 24 января, 2025

Nagyşbendilik we türkler NAGYŞBENDILIK WE TÜRKLER

Gürrüňi Jüpbeli Ahmet hoja dolap getirerin.

Ýöne ondan öñinçä goşjak käbir zatlarym bar:

Hoja Ýusup Hemedany (1048-1140)...

Nagyşbendi tarykatynyň dürli-dürlı birnäçe akymynda ady geçýär. Alla ýolunda hyzmat üçin Merw, Buhara, Hyrat, Samarkant ýaly merkezleri aýlanyp, halky yslama çagyrypdyr. Aradan çykanda yzyny dowam etdirip biljek mynasyp şägirtlerinden iň esasy iki sany mürit goýdy:

Bulardan biri Hoja Ahmet Ýasawy, beýlekisi Abdylhalyk Giždiwany...

Bu iki müridi biri-birinden aýran iň esasy aýratynlyk bolsa zikirdäki tapawutlylykdy: belent ses bilen zikir eden, türki dilde eser ýazan Hoja Ahmet Ýasawy Türküstanda hyzmatyna dowam etse, hanafy mezhebinde sesli zikiri mekru saýandygy sebäpli sessiz zikiri has göwnemakul gören Giždiwany häzirki Özbegistanyň çäklerinde taglymyny ýaýdy.

XIII asyr... Mongol sülsatlarynyň tozgunçylygyndan gaçan galandary, haýdary, melamaty, bekdaşy ýaly sopular Anadola gelip ýerleşdi.

Hajy Bekdaş weli ýaly nagyşbendi Hoja Ahmet Ýasawynyň Horasan erenleri Anadolyny mesgen tutundi. Ýagny, muny diýmek bilen:

Bekdaşylyk we has soňra nagybendilik ilkinji türki tasawwuf hereketi bolan ýasawylykdan döredi. Şeýdibem:
Anadolydaky halk dindarlygy tasawwufy many-mazmuna eýe bolmaga, guramaçylykly häsiýete geçmäge başlady.

• ULY GYSARMA

90-njy ýyllaryň başy...

«Refah» partiýasynyň (RP) lideri Erbakan «isgenderpaşa» jemagatynyň şeýhi Mehmet Zahit Kotkunyň giýewi Esat Joşanyň magnawy agalygyny ykrar etmedi. Tarykatlary-jemagatlary dini işler bilen çäklendirip, syýasy missiýanyň diňe partiýasy – RP tarapyndan ýerine ýetirilip bilinjekdigini mälim etdi.

Bu çekişme nagybendilik boýunça bar bolan çeşmeleri giňişleýin okamagyma sebäp boldy. Birinji geň galan zadym: Esat Joşan alymdy. Onuň fomenting işiniň temasy Hajy Bekdaş weliniň «Makalat» eseridi! Ol häzirki türk diline geçiriren bu eserini birnäçe ýyllap çap edere neşirýat tapmandy.

Nagybendi-isgenderpaşa ýakyn biriniň Hajy Bekdaş weliniň eserini tanatmak üçin ýyllaryny sarp edendigine geň galdym. Çünkü «Makalat» XIII asyrda Hajy Bekdaşyň yslamyň esasy hükümlerini türkleriň özüne mahsus düşündirişi bilen beýan edýän kitabydy.

Şol güne deňiç şeýle pikire gol ýapýardym: bekdaşylar bilen nagybendileriň arasynda, hususanam Soltan Mahmyt II-niň Ýanyçar ojaklaryny ýatyryp, Hajy Bekdaş welimiň dergähiniň başyna nagybendi bellemegi bilen ylalaşyksyz bölünışığını bardygyna ynanýardym. Esat Joşan pikirimi üýtgedipdi!

Nagybendiliğin «TÜRK DAMARYNY» tapypdym!

Orta Aziýada döräp, Anadolyda gerimini giňelen nagybendilik XIX asyrdan başlap (edil Çaldyran söweşi döwründe bolşy ýaly) ýene osmanly köşgünüň kabul etmegi bilen Demircazyk Yrakda dörän kürt tasawwufy hereketi halidiýe akymyna salyndy. Türk tasawwufy hereketler şeýdip ikinji urgyny-da aldy. Yzyndan:

Anadoly erenlerini çağşadyp biljek ýene bir gegemon güýç taryh sahnasyna çykdy: arap wahhaby-selefiler...

Aýratynam soňky ýyllarda nagybendilik syýasy yslamçylyga golaýlaşdygyça selefileşyär, nagybendilik selefileşdikçe-de

Türkiýedäki yslamy hereketler ýerli özboluşlylyklaryny ýitirýär. Nädipmi?

• **JÜPBELI HOJA GARŞY GURNALAN DUZAK**

Hanafylygyň yktykatda mezhebi maturidilikdir. Maturidilik rasionalizmi öñe çykaran düşünje...

Akyl-paýhas maglumat çeşmesidir we adama berlen ylahy amanatdyr. Guluň ýalnyşmagy aklyny ulanyp bilmezligi sebäplidi.

Maturidilik yslamyň hemmetaraplaýynlygyna zeper ýetirmejek şekilde gujaklaýy cemeleşme bilen dini düşündirýär.

Esaslandyryjy Maturidiniň aslynyň türkdügi jedelli gürrüň.

Nagyşbendilik asyrlar boýy Ehli-Sünnetiň, hususanam hanafy-maturidi düşünjäniň galasy bolup geldi. Emma:

Aýratynam Türkiýede soňky otuz ýylда nagyşbendilik ýene gyşarmaga başlady! Dergähleriň içinde selefiye ýoluny öwýän cemeleşmeler duş gelýär! Sowal köp:

Nagyşbendilik hanafy-maturidi çyzgysyny ýitirýärmi? Nagyşbendilik Ehli-sünnet pozisiýasyndan selefiýelige tarap gyşarýarmy? Nagyşbendiliği ýalnyş formadaky wahhabylyk hereketi hökmünde düşündiren Şerif Mardin ýaly alymlaryň maksady näme?

Hawa, birnäçe ýyl bări nagyşbendilik türk-sünni ýörelgesinden çykarylmaga synanşylýar. Meselem, tarawa namazy nagyşbendi «Gümüşhanewi» dergähinde bar bolsa, şu günü boýna dakylýan wahhaby-selefi düşünjesinde ýok! Meñzeş mysallar köp...

Selefi gatlak galñadygyça yslam düşünjesi sungat we ylym ugrunda çuñlugyny ýitirýär! Medeni guraksylyk artýar, hanafy ýol-ýörelgesi ýok edilýär.

Gürrüñimize dolanyp geler bolsam:

«Ysmaýylaga» jemagatynyň lideri Mahmut Ustaosmanoglynyň jynaza namazyna «aýal-gyzlar jynaza durmasyn» diýip «ysmaýylaga» jemagatynyň beren ýazmaça görkezmesine Jüpbeli Ahmet hojanyň «Ysmaýylaganyň bu görkezmesi ýalnyş boldy. Mahmut ependi aýal-gyzlaryň jynazasyna gatnaşmagyna garşy däldir. Aýal-gyzlaryň jynaza namazyna durmagyna garşy çykýanlar wahhabylardyr»

diýmegine, ine, şu taryhy perswektiwa bilen baha bermek gerek. Jüpbeli hojanyň nagybendiligiň gyşarmagynyň öňüni almaga jan edýändigine düşünmek lazı̄m. Oňa garşy gurnalan FETÖ duzagynyda şu nukdaynazardan analiz etmek gerek...

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 06.07.2022 ý. Publisistika